

P. III. 490

BOABE DE GRÂU

ANUL IV, N-rul 2

REVISTA DE CULTURĂ

FEBRUARIE 1933

Rezervația Băile în Munții Făgărașului

Foto Fischer

MONUMENTELE NATURII ÎN ROMÂNIA

Natura, măiastra alcătuire a scoarței bătrânului pământ, modelată de puteri atotbiruitoare fizice, însuflețită de lumea imensă a plantelor și animalelor care populează apa, aerul și suprafața pământului, trăind după norme permanente și în tovărășii armonice, nu are un dușman mai tenace, decât pe om. Și nu într'atât omul primitiv al preistoriei și al continentelor necivilizate, ci omenirea ridicată tot mai mult pe scara civilizației, care a progresat atât de uimitor în cele tehnice, a fost și este cel mai nemilos calău al firii primitive.

Era firesc ca omenirea să exploateze darurile naturii pentru nevoile traiului, în măsură tot mai mare. Vânătorii și pescarii dela început, agricultorii și păstorii de mai târziu au luat din belșugul oferit de natura darnică: pești și vânat, fructe și lemn. Ogoarele și așezările omenești au fost răpite tot din domeniul pădurii. Industria mai nouă, cu proporțiile-i fantastice, se întemeiază, în mod firesc, tot pe aceste bogății ale naturii.

Ceea ce reținem însă din istoria civilizației e trista constatare că omul a fost întotdeauna des-

ordonat în exploatarea naturii, a abuzat adesea în loc să se folosească înțelepțește de bogățiile ei; el a uitat complet de nevoile viitorimii, a distrus valori economice și stări de echilibru în natură, care nu se mai pot reface; a distrus valori estetice ideale și comori științifice, a căror pierdere e ireparabilă.

Egoismul orb al generațiilor trecute a transformat Orientul, Siria și Palestina, Nordul Africei și coastele încântătoare ale Adriaticei în pustiuri, unde în locul belșugului de odinioară stăpânește acum mizeria. În locul codrilor tăiați cu atâta frenetrie și nebunie neprevăzătoare, rămân adesea dealuri sterpe, de unde ploile, torenții spală atât de repede pământul care s'a format de veacuri. Pășcutul, care a luat proporții fantastice, a încolțit de-abinele pădurea și a degradat pășunea însăș prin lacoma exploatare.

Nevoia de hârtie de ziare a exterminat aproape codrii de brad din Statele Unite, fără putință de a-i mai reface acum.

Vânătorii de balene sunt pe cale să stârpească definitiv acest gigantic neam de animale, distru-

gând nu numai un izvor de câștig pentru generațiile viitoare, dar sărăcind natura cu una din cele mai reprezentative spețe. Aceeaș jalnică ispravă o săvârșesc și vânătorii elefantului din Africa, de unde nu va mai veni fildeșul râvnit de acești nimrozi sălbateci. Bizonul e aproape stins, spre paguba științei. Și câte jertfe crude nu cere și zeita modă. Stârcii albi, măiastra pasăre numită « paradis », sârmanul struț sunt victimele ei nemiloase.

În Guinea, inofensivul cimpanzeu, indispensabilul subiect al experiențelor de laborator, unde se studiază himera reîntineririi, e urmărit și capturat în mod brutal, ceea ce duce sigur la stingerea acestei specii.

Chiar oamenii de știință și agenții lor colecționari, agenții marilor muzee, distrug din egoism și dragoste desordonată pentru știință, „stațiuni“ întregi de plante, animale rare, cuiburi de păsări, exterminând adesea specii rarissime, produse tainice ale naturii, pe care nu i le mai poate restitui în veci nici tehnica de laborator, nici vreo știință.

E deci o mare greșală să credem că amestecul omului în gospodăria grandioasă a naturii e numai trecător, că firea e veșnică, în continuă și tăcută dezvoltare, depășind generațiile noastre efemere, și că puterea ei de viață copleșește ruinele înfăptuirilor umane și așterne curând noi lanuri de flori peste deșerturile datorite omului.

Din nenorocire, dezastrul produs de neprevăzătoarea exploatare a naturii este de atâtea ori ireparabil. Exterminarea speciilor și a mediilor de viață e de atâtea ori definitivă și de-o pagubă neînchipuită pentru știință.

Peisagiile frumoase care se distrug în mod nebun și neînțelegător, lipsesc pământul de atâtea podoabe estetice și de atâtea valori reale etice, căci ele nu încântă numai ochiul, ci încălzesc inima, îndeamnă să iubești natura, leagă tainice îndemnuri sufletești de țară, de pământul sfânt al patriei străbune!

Aceste mari primejdii au făcut să încolțească în mintea oamenilor de știință ideea ocrotirii naturii. Catastrofala exploatare economică și cri-

mele împotriva esteticii au stârnit mișcarea mare pentru protecția naturii, acțiunea largă, generoasă pentru crearea de rezervații și parcuri naturale, de ocrotire a speciilor primejduite, de apărare a peisagiilor frumoase, de milă și bunățate pentru tot ce ne-a dat Dumnezeu prin minunata fire integrală.

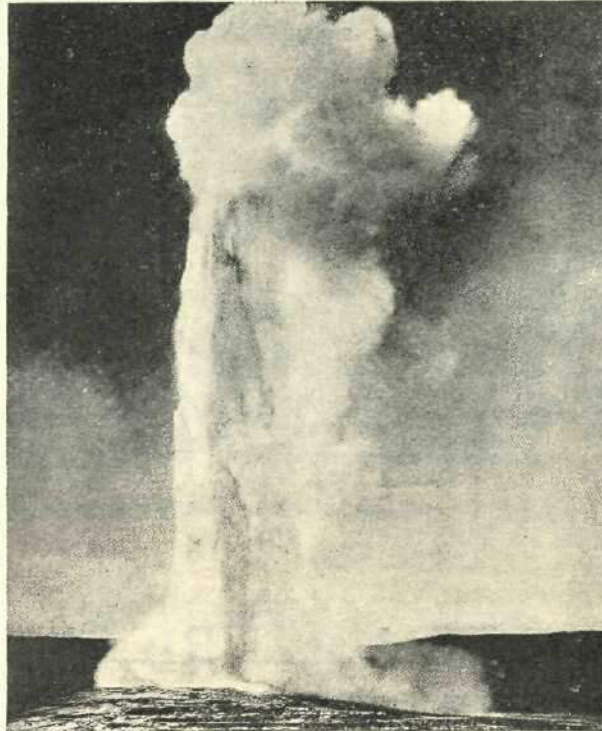
Copaci bătrâni, frumoși ori însemnați prin vreo întâmplare care se leagă de trecutul lor, au fost și în vremuri vechi păstrați, mai mult dintr'un instinct al maselor, ca venerabilele curiozități. S'a întâmplat ca regi, boieri cu simț pentru frumosul din natură, să ocrotească codrii și animalele rare din stăpânirea lor particulară.

Ideea protecției firii a găsit însă mai întâiu cea mai fericită întruchipare în Statele-Unite din America de Nord, prin grandioasele *Parcuri Naționale*.

Încă din 1864 Congresul național american a dăruit frumoasa vale Yosemite din Sierra Nevada, populată de giganticii brazi-mamuți, noului stat California, cu obligația s'o păstreze neatinsă, ca un mare parc natural.

La 1872 a fost creat apoi celebrul parc național Yellowstone în inima munților numiți « Stâncoși », între statele Montana, Wyoming și Idaho.

De mult circulau po-vestiri necontrolate și puțin crezute prin cercul vânătorilor din preri — mincinoși ca vânătorii de pretutindeni — despre acest colț minunat al Statelor-Unite, unde ar fi păduri virgine cu nenumărat vânat, cu munți de sticlă, cu căderi de apă, cu roci multicolore și fantastice, cu ape săritoare naturale. La 1871 geologul Hayden a condus în acești munți o expediție științifică. Reîntors la Washington, a expus în Congres extaziat și cu atâtea căldură ce-a văzut la Yellowstone, încât s'a hotărât, într'un înălțător elan, să se creeze aci un mare sanctuar al naturii și al națiunii americane, sacrosanct și neatins pentru toate timpurile, primul « parc național », prototipul ideal al parcurilor naționale de pretutindeni. Natura a fost într'adevăr excepțional de darnică în acest petec de pământ, destul de mare dealtfel, având 8700 km², cât două, trei județe mărunte delanoi.

Gaizerul Old Faithful din Yellowstone

Parcul Yellowstone este muntos, cu piscuri care trec peste 3400 de metri, mai mult produși ai activității vulcanice din timpurile prediluviale. Păduri imense de pin — specia *Pinus Murrayana* mai ales, — acopăr văi și dealuri într'un veșmânt pururea verde. Stepe cu pelinul *Artemisia tricuspidata* și o *Potentilla* tufosă dau un colorit argintiu platourilor reci, uscate. Râuri șerpuesc prin văi, precipitându-se în cascade care impresionează prin înălțimea lor, prin efectele de culori uluitoare. Văile adânci, canionurile săpate de râul Yellowstone prezintă un spectacol măreț prin strălucita colorație a stâncilor desvelite; e cel mai glorios caleidoscop din lume!

Intr'o parte munți de obsidian, de sticlă neagră vulcanică, se oglindesc în lacuri. În altă parte uimesc trunchiuri petrificate, rămase în picioare din vremi străvechi. Celebritatea Yellowstonelui se datorește însă în primul rând gaizerelor, mofetelor și solfatarelor care abundă în acest parc.

În trei largi bazine sunt vreo 40 de izvoare fierbinți, care-și aruncă, intermitent, apele clocotite la 35—90 metri, învelindu-se în nori de aburi. Întreaga regiune clocotește și fierbe. Din guri de balauri — numirea atât de simbolică a solfatarelor — iese fum și vapori de pucioasă. În bazinele diafane, ca de opal, orânduite în etaje, numite: « Oala de vopsea », « Călimara satanei », « Bazinele de porțelan », « Paleta pictorului », fierbe ici pastă de caolin, colo apă cristalină. Senzații care nu se uită o întreagă viață copleşesc la fiecare

Arbore petrificat în Yellowstone. Foto Borza

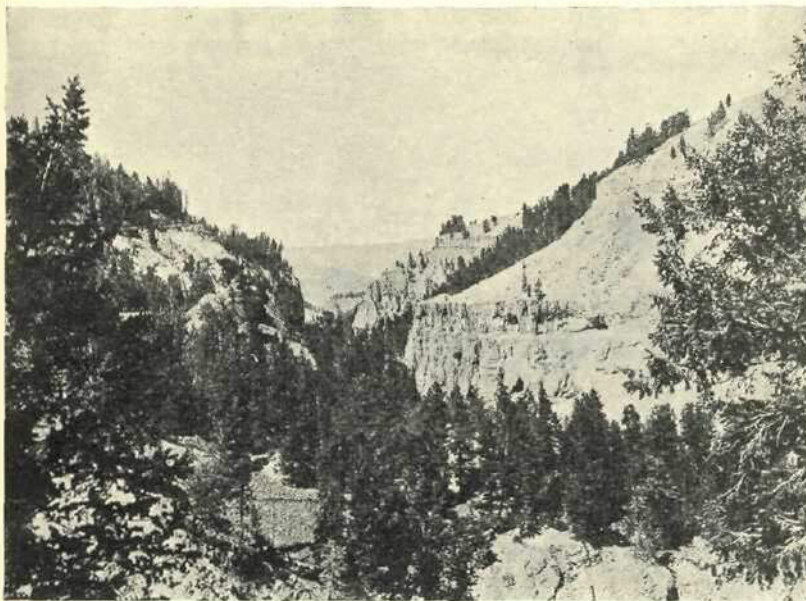
de munte, oi sălbatice, antilope, puma, mișună prin codrii neatinși de mâna sacrilegă a omului.

Urșii negri s'au înmulțit enorm, sunt blânzi « ca mieii », te opresc în cale, cerșind o bucată de pâine. Sunt peste 16.000 de cerbi în parc. Mândria Americanilor sunt cele două turme de bizoni, vreo mie de capete, câte-au mai rămas din cele 12 milioane care populau odinioară imensele prerii. Aici, sub oarecare pază și aproape miluit, își petrece zilele acest rege detronat al câmpiilor americane.

Vevește și mii de rozătoare mici întâmpină în pădure, necunoscând frica, aci unde stăpânește legea iertării și a respectului religios pentru natură.

Plin de admirație te apropii de castori, de digurile măestrite, de castelurile pe care și le zidesc în apă, cu priceperea înăscută a celui mai desăvârșit tehnician de construcții hidraulice.

Numai păstrăvii mari americani, prășiți în lacuri, pot fi pescuiți în dragă voie. Adesea vezi cetățeni prinzând cu undița un pește și fierbându-l în apa fierbinte a gaizerului de alături.

Canionul inferior al Yellowstonelui

Foto Haynes

pas, transformându-se din admirație mută în rugăciune care se ridică la ceruri.

Dar parcul Yellowstone este cel mai mare refugiu de animale din lume. Capre și căprioare

Poporul american se bucură în plin de acest raiu al naturii, deși numai pe încetul a învățat în Yellowstone. Mii de muncitori și intelectuali se recreau aci, în scurtul lor concediu, câștigând noi puteri de muncă. Echipe de naturaliști studiau natura în multiplele-i înfățișări miraculoase.

Aci am văzut într'adevăr ce poate însemna un «parc național» pentru știință, pentru cultura maselor, pentru recreația poporului, pentru educația estetică și patriotică a tinerimii, pentru turism și economia națională!

Aceleași rosturi le au și celelalte 18 parcuri naționale din Statele-Unite, puse din 1916 sub administrația unui serviciu al parcurilor din Ministerul de Interne. Unele sunt vestite prin flora minunată, iar altele cuprind regiuni încântătoare, ghetare mărețe, vulcani activi, ca parcul din Hawai, ori văi erozionale gigantice, cum e celebrul Grand Cañon din Arizona, de 350 kilometri lung și adânc de peste 1.000 de metri. Aceste parcuri au avut

la 2 milioane vizitatori în 1925. Acelaș e sistemul de administrație, de drumărit și studiu în toate aceste sanctuare ale naturii.

Sala de mâncare în cabana Old Faithful din Yellowstone Foto Haynes

drumul spre el, găsindu-se la îndepărtare de 4-5 zile de New-York. Acum duc linii ferate la trei intrări și numeroase drumuri bune îți înlesnesc călătoria prin parc. Cu trei decenii în urmă, când a umblat pe-aci Jean Bart al nostru, scriind acele pagini minunate, cele mai frumoase care s'au scris în vreo limbă despre Yellowstone, se călătorea în diligențe, suficiente pentru cele o mie-două de drumeți. La 1926, când am călcat eu parcul, călătorea o lume imensă, la 150.000 persoane, prin această grădină a națiunii. Cei mai mulți veniseră cu mașini proprii, petrecând sub corturile luate cu ei, în anumite puncte destinate campării. Mii de cabane mici de lemn invitau în șase locuri la un popas de noapte. Restaurante imense și holuri gigantice serveau ca centre sociale. Studenții serveau la masă și lucrau pretutindeni, înveselind publicul și antrenându-l cu cântecele lor. Vizitatorii mai bogați trăgeau la hoteluri luxoase, închiriate din partea administrației parcului. Călăuze oficiale, profesori distinși țineau în fiecare seară mici conferințe despre minunile care urmează să fie văzute a doua zi în parc.

Cercetașii petreceau în tabere speciale, la margine de lacuri, trăind zile de sărbătoare sufletească

Cabană în Parcul Yellowstone

Foto Haynes

Acelaș e și în marile parcuri naționale din Canada învecinată, unde terene și mai vaste sunt afectate pentru scopurile ideale ale protecției naturii.

Era firesc ca lecția primită din America să folosească bătrânei Europe, cu natura mult mai cotropită de om decât în lumea nouă.

Pe rând se înființează parcuri naționale de către State, societăți științifice, sub grija unor comitete, sub paza unor legi speciale de ocrotire.

Alături de mici rezerve științifice, unde se ocrotesc anumite specii rare de animale sau de flori speciale și asociații vegetale, există acum mari parcuri naționale în multe țări europene. Nu amintesc aici decât puține, cum este Val Cluza din Elveția, rezervat mai ales pentru studii științifice asupra faunei și florei și în primul rând pentru observații metodice, de lungă durată, asupra succesiunilor fitosociologice din covorul vegetal.

Franța își apără și pozițiile pitorești, «beaux sites», pe lângă plantele și animalele care au nevoie să fie apărate de om în contra omului devastator.

În Scandinavia întinse fielduri te invită la studiu. Italia își are parcul în Abruzzi. Germania, Spania, Austria calcă pe aceeași urmă.

Ne interesează poate mai mult ce fac și țările vecine.

Rusia are un mare parc, o rezervă de stepă în Taurida, la Nova Ascania, apoi o sumedenie de rezerve botanice și câteva ornitologice. Cehoslovacia înfăptuește acum un mare parc în Tatra, care se va pune în legătură cu altul din spre Nord, din Tatra poloneză.

Cea mai frumoasă acțiune o desfășoară pe acest teren acum Polonia vecină. Comisia Monumentelor Naturii și biroul central din Cracovia dirijează acțiunea sistematic. Ei au un parc în Pienini, cu o întindere de 16 kilometri pătrați și multe

bizar de fel de fel de copaci caracterizează acest codru multiseclar, unde se intră cu sfială, ca

Zada («crinul») din Ceahlău. Foto Hueck

Rezervație științifică în preriile dela Ft. Collins din Statele-Unite. Foto Kinghom

rezervații în diferite regiuni ale țării. Marele lor parc național este în pădurea Bialowieza, care ocupă un teritoriu de 4.600 de hectare. Un amestec

Africa centrală. E extraordinar ce s'a făcut în Africa de Sud, unde într'un parc imens a reînviat, se pare, minunea vremilor de aur, «aurea aetas»,

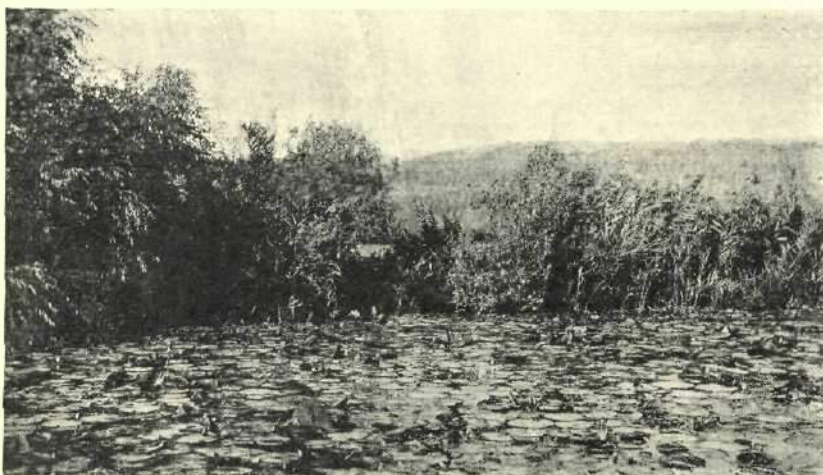
într'un templu al naturii. Aci erau și ultimii bizoni din Europa, stârpiți definitiv de trupele de ocupație în timpul marelui războiu.

Dar ceea ce ne interesează și mai mult e hotărîrea ce s'a luat de delegații Polonezi, Cehoslovaci și Români, întruniți la 1929 în Cracovia, de a organiza un mare parc natural la întreta noastră graniță din Maramureș, la muntele Stog și împrejurimi, pentru conservarea unui colț de natură deosebit de interesant. Proiectul e în curs de înfăptuire, ca o nouă chezășie a prieteniei care ne unește.

Nu mai insist asupra mărețelor înfăptuiri din acest domeniu, realizate de Japonia, de Australia și noua Zelandă, apoi în Argentina și coloniile franceze, belgiene din

când fiarele sălbatice, lei, hiene, trăiau în bună prietenie cu omul stăpân a toată firea, în pace și armonie cu antilope, struți, gazele.

Natura are în România aceiași dușmani ca și în alte țări și alte continente: lăcomia, neprevăderea, răutatea și prostia omului.

Floarea Lotus (*Castalia thermalis*) dela Băile Episcopiei. Foto Borza

Aceste păcate și defecte regretabile duc și la noi, în mod vertiginos, la distrugerea bogățiilor naturale, cum sunt pădurile, la nimicirea peisagiilor frumoase, care desfătează ochiul și înalță sufletul, la exterminarea atâtor specii de animale folositoare în gospodăria naturii și interesante din punct de vedere științific, la primejduirea vegetației străbune și a rarelor ei podoabe florale, de mare preț pentru știință.

Nu vreau să fiu prea crud făcând să defileze în fața ochilor sufletești ai prietenilor firii, — cari citesc aceste pagini pline de îngrijorare, — întreg pomelnicul crimelor ce se mai săvârșesc și în acest veac al luminii împotriva naturii, în lung și latul mândrei României.

Vedem cum se distruge codrul fără îngrijirea necesară de regenerarea lui firească, pentru a putea păstra un echilibru între pădure și locuri de cultură, influențând în bine regimul ploilor. Ce trist spectacol oferă acele dealuri desgolite, de unde ploile, torenții curând vor duce în vale pământul generator de nouă viață vegetală! Cât pierde și economia națională! Ce pagubă îndură și știința, când defrișăm esențe rare, ca fagii din Dobrogea și zăda din Ceahlău, sau codrii de alun balcanic în minunata vale a Cernei, stejarii rari de lângă Deva, din pădurea Bejani. Păscutul este moartea codrilor. Se taie și se paște pretutindeni pădurea, cu mult peste nevoia populației, care n'a crescut, și fără ca în prealabil să fi făcut ceea ce ne dictează mintea sănătoasă și normele raționale ale buneii gospodării: îngrijirea și buna întreținere

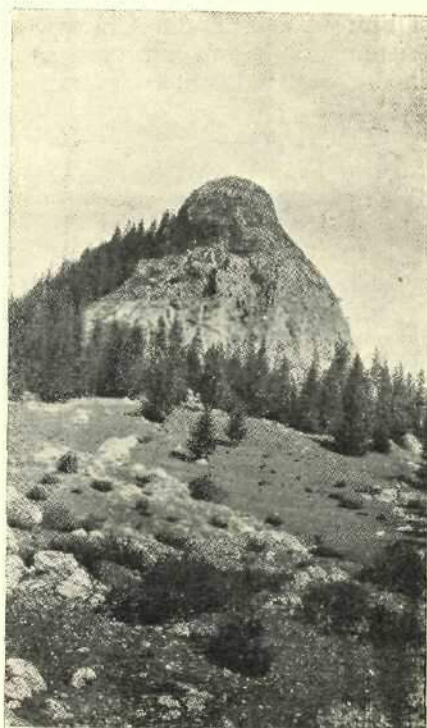
a pășunilor existente, acum atât de degradate; n'am făcut nici o cuminte contingentare a numărului oilor și vitelor cornute care pot fi încă prăsite cu suficient folos economic pentru țară, pentru sat și pentru înșiși gospodarii.

Vânăatul este acum reglementat. Dar prevalează braconajul, care răstoarnă echilibrul necesar între vânat: iepuri și vulpi, râși, cerbi și lupi, vulturi pleșuvi și stârvuri de animale. Seucid și acum cu nemiluita, acele minunate păsări din bălțile și Delta Dunării, stârci albi, lopătari și pelicani, care sunt un element util în gospodăria naturii, dar înainte de toate o comoră biologică de nestimat, învidiată de toată Europa.

Pescarii mai distrug și acum cu dinamită, cu otrăvuri peștii apelor de munte în paguba economiei și a științei care constată, spre pildă, în Ceremuș prezența unui păstrăv special, endemic în acele ape.

Ciobanii, copiii dela vite n'au simț pentru frumusețea bătrânilor copaci; cioplesc, dau foc acestor venerabile făpturi ale naturii. Dar

credeți că turiștii dau o dovadă de suficientă înțelegere pentru frumosul din natură, smulgând flori rare

Rezervația Pietrele Roșii dela Tulgheș
Foto Borza

pe care apoi le aruncă, sdrobind în mod vandalic stalactite, stalagmite făurite cu atâta artă de meștera natură prin peșterile noastre? Nu pseudo-turiștii cei inculți doboară stane de piatră, aprind pădurile din neglijență și degradează prin iscălitura lor, fără nici o importanță, cele mai pitorești aspecte din natură?

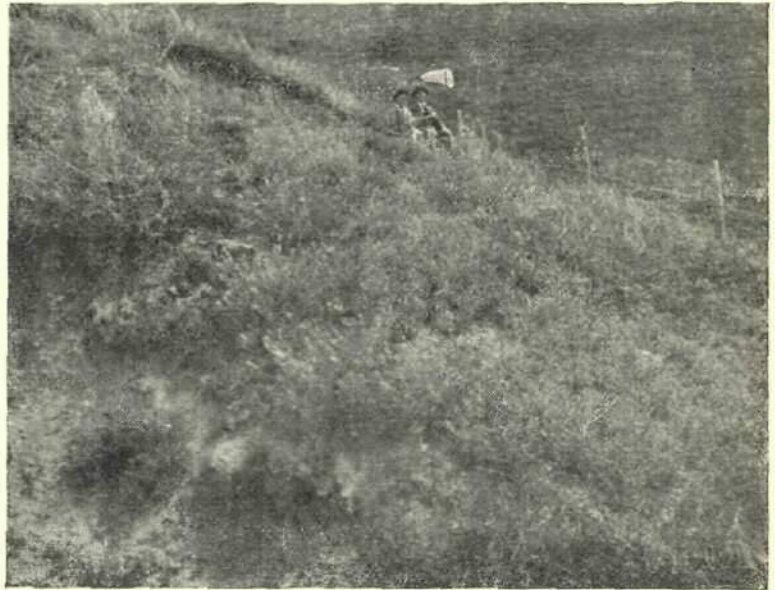
Această grijă de altfel pentru punerea în evidență a frumoaselor vederi n'o prea are nici direcția Căilor Ferate Române, când plantează pe linia Brașov—Predeal—Sinaia perdele adevărate de conifere urite, care închid priveliștile neintrecute spre Piatra-Mare, spre masivul clasic al Bucegilor, clădind pe deasupra magazii diforme în calea ochilor noștri dornici de cât mai multă încântare care se revarsă din Furnica, Jepii, Vârful-cu-Dor și mai ales din Caraiman.

Mult a păcătuit și școala, nu neglijându-și numai datoria de a da o îndrumare viguroasă tinerimii spre respectul și dragostea naturii, spre cultul arborilor și ocrotirea păsărelelor, acești amici ai noștri. S'au găsit doar dascăli și profesori cari îndemneau elevii să facă colecții de ouă — unde s'ar fi putut petrece aceasta decât odinioară la Caracal! — sau să adune cuiburi pentru muzeu!

Parcă n'ar fi destul de criminală acțiunea marilor muzee din Apus, care-și trimit agenții în munți și în Deltă, în Dobrogea, în Insula Șer-

pilor, pentru completa extirpare a rarităților mai importante din fauna și flora țării!

Distrugem pe încetul, și uneori în tempo ac-

Rezervația dela Suat în Câmpia Transilvaniei. Foto Borza

celerat, tot ce ne-a hărăzit specific natura din belșug: neamuri rare de plante, de animale, medii, de viață, păduri, dune și stepe, copaci bătrâni, stânci pitorești și peșteri!

Și ce-am distrus, dispare adesea definitiv pentru economie, pentru știință, pentru educația estetică și patriotice a tinerimii, pentru sănătatea generațiilor viitoare. Bourul (*Bos primigenius*), zimbrul (*Bison europaeus*) în veci nu mai revin, pădurile cu greu se mai refac, dispare stepa cu ierburile-i rare. Ne sărăcesc fauna și flora!

Acesta a fost tipătul de alarmă al naturaliștilor din vechea și noua țară, cari au cerut milă și protecție pentru comorile naturii primejduite.

În Basarabia, Muzeul Național din Chișinău și în special doctorul Miller au propovăduit, încă înainte de Unire, necesitatea de a ocroti natura primitivă care dispare. În Bucovina și Ardeal ministerele de agricultură, societățile de turism și cele botanice au pus chestiunea la ordinea de zi, în colaborare cu naturaliști entusiaști. Silvicultorii și naturaliștii s'au gândit și în vechea țară mai întâiu la datoria de a scăpa natura.

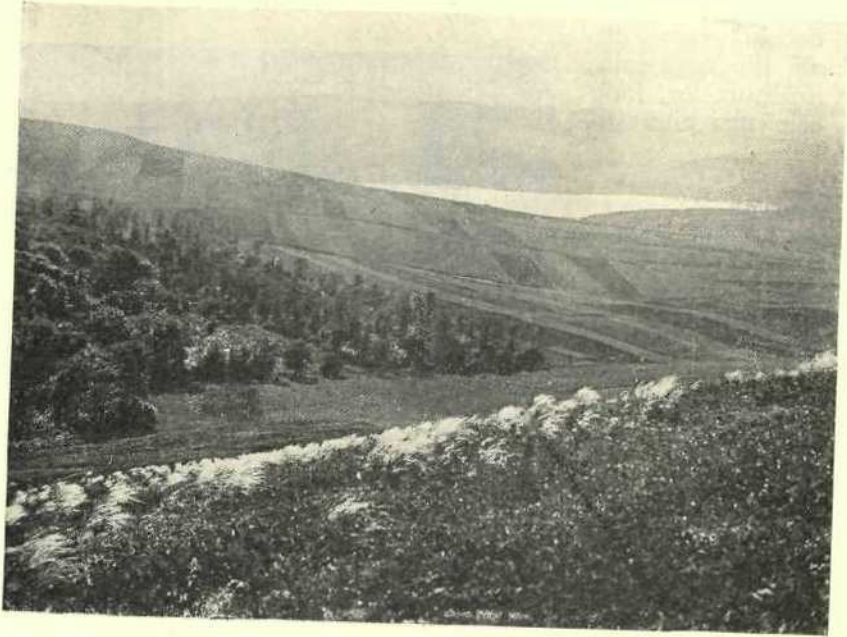
Abia după Unire apar întâele roade ale acțiunii generoase pornite în acest sens, utilizând metode, ca și în apus: crearea de rezervații și parcuri de ocrotire, desfășurarea unei propagande, acțiune pentru înfăptuirea unei legi speciale de protecția « monumentelor » naturii.

Întâiu d-l Mihai Haret, președintele « Touring Clubului », crează parcul natural « Cocora » din Bucegi. În Bucovina, d-l Gușuleac, profesor de

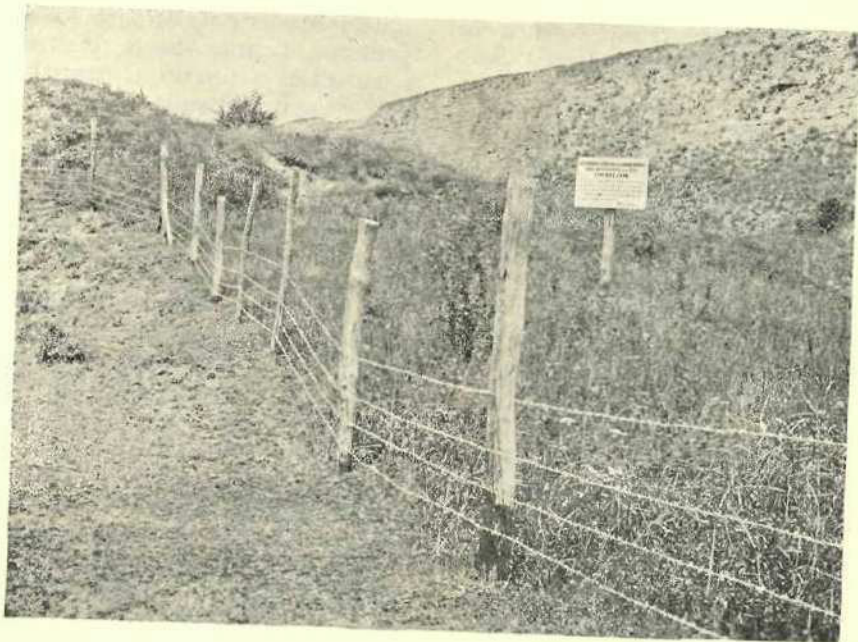

Hieracium pojoritense din rezervația Tulgheșului
Foto Nyárády

Stepă și pădure la Zau în Câmpie. Foto Bujorean

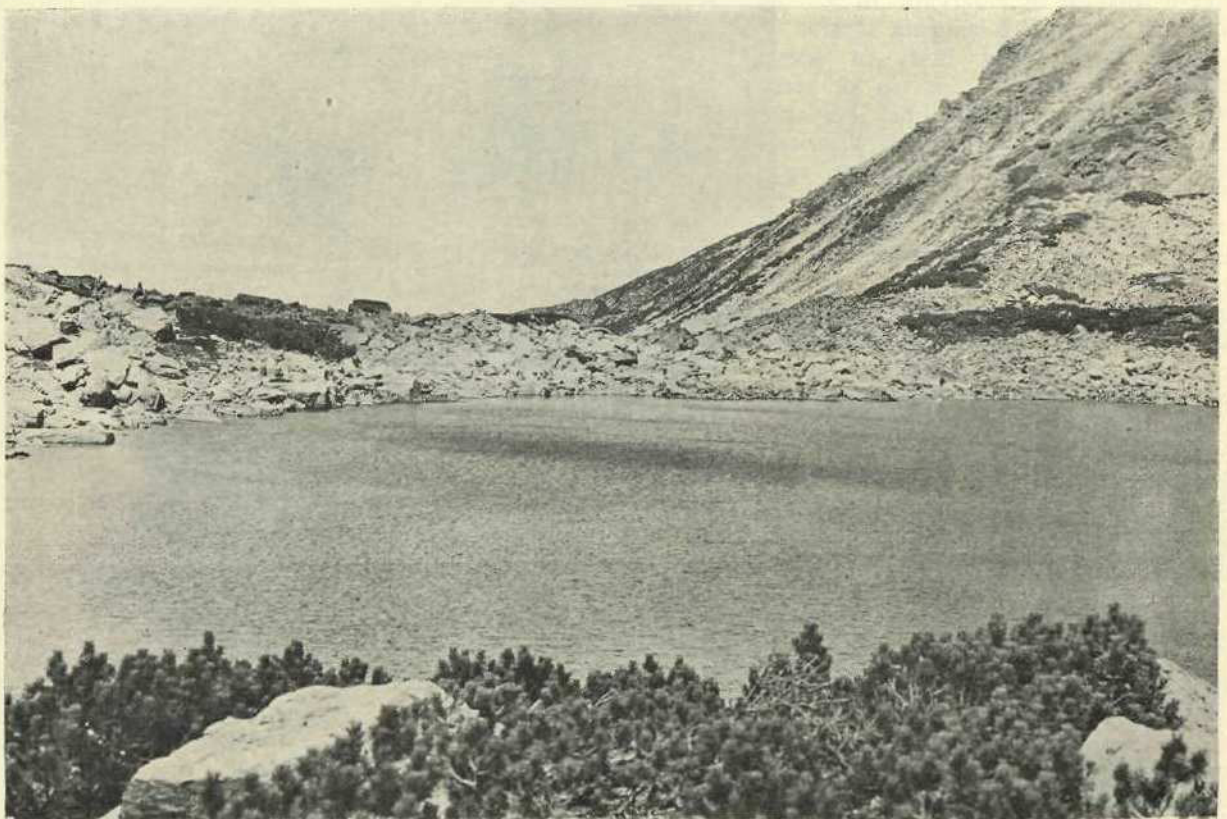

Rezervația dela Cluj. Foto Hueck

Băile Herculane cu rezervația Domugledului (la dreapta)

Fotopress

Lacul Mândra din Parângu

Fotopress

Potentilla Haynaldiana din rezervația Parângului Foto *Klaštterski*

botanică, obține la expropriere terenuri interesante ca rezerve științifice. Societatea naturalistilor de sub conducerea d-lui profesor A. Popovici-Bâznoșanu obține rezervarea pădurii Letea în Deltă.

În Ardeal, direcția Grădinii botanice din Cluj îmbrățișează activitatea, creind o serie întreagă de rezervații, în temeiul acelorasi legi pentru reforma agrară.

Curând s'a văzut însă, că aceste creații meritoase nu sunt în de-ajuns asigurate, fără suportul unei legi speciale, care s'a elaborat, sub diferitele regimuri, dela 1926 încoace. La 1930 s'a și votat legea pentru protecția «monumentelor naturii», care a dat ființă «Comisiei» permanente, cu rosturi de îndrumare unitară și cu autoritate oficială, a mișcării de protecție. Ea lucrează sub conducerea d-lui profesor de zoologie Bâznoșanu, având ca membri pe speologul profesor Racoviță, geograful profesor Vâlsan, turistul Kepp, directorul Toma Ionescu din minister și botanistul care scrie aceste pagini. Comisia are un birou administrativ la minister și unul științific la Cluj. Ea începe acum să publice un Buletin oficial informativ.

Mai mult decât aceste date interesează de sigur realizările în natură, pe acest teren.

Putem fi mulțumiți și mândri de ceea ce am făcut, luptând cu indolența, cu neștiința și interesul multora, dar și încurajați de oameni luminați, apostoli ai științei, oameni politici stimați, înalți funcționari, silvicultori, preoți, profesori.

Până acum s'au pus sub scutul legii de ocrotire numai două specii de flori, oriunde s'ar găsi ele în țară. Întâiu e siminicul, mai cunoscut sub numele de: edelvais, floarea reginei, o minunată podoabă a munților înalți, dar coborând în Munții Apuseni și în cei dela Buzău, la cinci sute și douăzeci de metri, prin colții calcaroși. Steluțele ei albe de flori și frunze învelite în păslă ocrotitoare sunt căutate de turiști, constituind trofee glorioase, cu care se împodobeau și aceia cari admirau munții «de jos». Existența acestei flori de munte atât de reprezentativă era serios amenințată, când a venit opreliștea de-a o smulge și de a o vinde. A încetat tristul spectacol din gările Predeal-Sinaia, trădând un fel de barbarie,

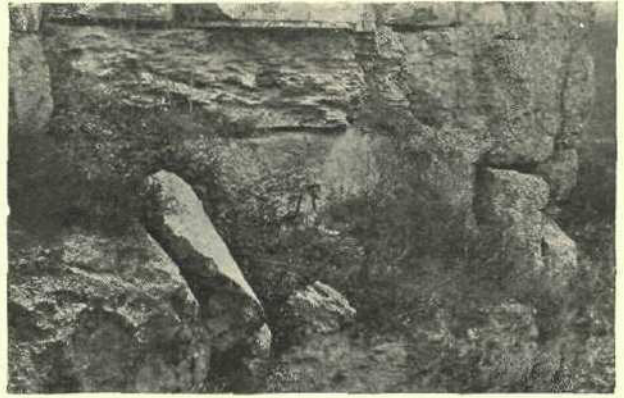

Valea Jepilor din Bucegi

Foto *Haret*

de-a scoate la mezzat un rar decor al munților, care nu mai poate fi înlocuit.

A doua floare care se ocrotește e nufărul din apele termale dela Băile Episcopiei de lângă Oradea. Ea se numește în știință *Castalia thermalis*, și în graiul nației de-acolo: drețe. I se mai zice lotus, deși nu are a face nimic cu sfânta floare a vechiului Egipt. Deținem privilegiul de a avea această mândră floare, noi *singuri* în Europa, printre cetățenii florei noastre, ca un vechiu relict din terțiar, păstrat și în vremuri de bejenie diluvială în adevărata oază tropicală pe care o constituie — în mijlocul regiunilor noastre cu clima moderată — bălțile, pâraele termale dela Băi, cu întreagă a lor faună și floră. Frunzele mari, cu margini dan-

Stânci de gips din rezervația Pohorlăuți. Foto Mühldorf

Rezervația dela Bosanci în Bucovina. Foto Mühldorf

telate, plutesc pe apa care aburește, iar florile roz-albe semețe se ridică de când răsare soarele și până apune, împrumutând un farmec oriental acelor locuri.

Din fericire avem și un șir de așa zise: rezervații, cu întindere de câteva hectare—unele zeci și sute chiar—, unde se ocrotește întreaga vegetație, cu faună cu tot. Așa e, chiar la Băile Episcopiei, împrejuit un lac termal întreg, cu drețe.

La Zau, în mijlocul Câmpiei ardelene, avem un alt teren — rezervație îngădită — cu un fânaț bogat, smăltat cu mii de flori însângerate de bujor și pene lungi de fâșcă, colilie (*Stipa*). Bujorul e *Paeonia tenuifolia*, comună prin Dobrogea, aci o raritate, păstrată ca o rămășiță a stepelor întinse post-diluviale.

Și la Suat, tot în Câmpia ardeleană, în altă rezervație, stepa clasică se prezintă ca o încântătoare grădină de flori, printre care *Astragalus Peterfii* e endemic, adică propriu numai acestor locuri.

Cu multă ușurință se poate vizita rezervația dela Cluj, cuprinsă în vestitele fânețe de odinioară. Movile țuguiate de argilă se înșirue în această grădină, unde îți ajung până la brâu, și flori și ierburi uscățive, alcătuind o stepă parcă ruptă din inima Rusiei, rămasă ca o mărturie vie a climei cald-uscate care a adus atâtea plante orientale aci, păstrându-se acuma pe fața înclinată din spre miazăzi. În dosul dealului se luptă stepa cu crainicii pădurii, tufişuri dese, măracini. Naturaliștii

Pădurea Letea în luptă cu stepa. Foto Inst. Geogr. — Cluj

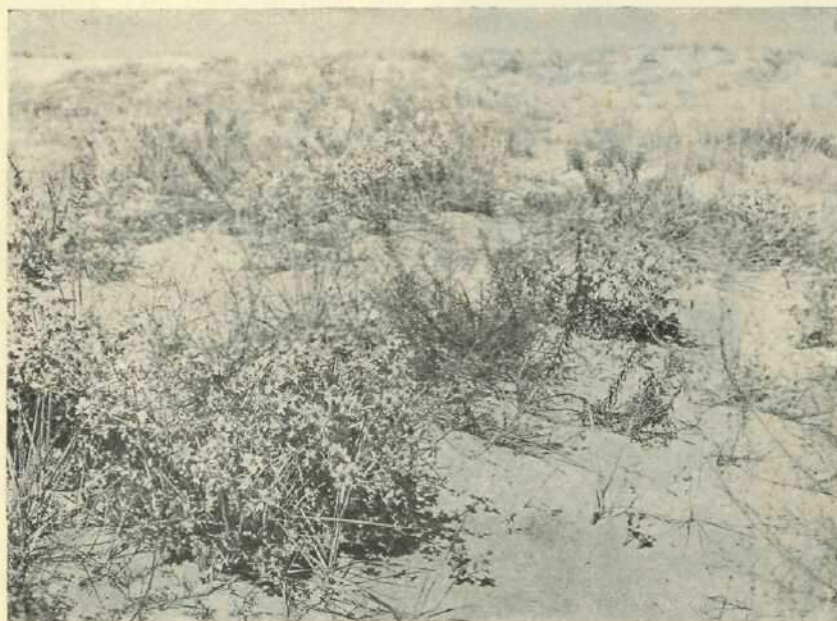
timpurilor viitoare vor constata sfârșitul marelui experiment și al lungului proces natural de succese soare hidoase vipere otrăvitoare. S'au înmulțit și vulpile. Aci e Edenul adevărat al fluturilor mici,

Rezervația Slătioara în Bucovina

Foto Mühldorf

siune vegetală care se petrece aci, nestânjenit de studiați cu atâta competență de distinși noștri coasă, de intervenția ierbivorelor. Dar și animalele specialişti: Caradja și Ostrogovich.

Dune la stația zoologică dela Agiea. Foto Hueck

se bucură de acest adăpost, de pacea pe care o In munții înalți s'au constituit de asemenea rezervații științifice, în baza noiei legi. In nordul

Rezervația dela Tulgheș, în Ciuc, cuprinde o pitorească stâncărie, care găzduiește iarăș plante rare. Toate acestea țin de Universitatea Clujului.

Muntele Domugled în valea Cernei, e împrejmuit de falnice păduri de fag, alun turcesc și pin de Taurida, primele două rămășițe din flora balcanică, floră care a stăpânit aci la sfârșitul terțiarului, cu o serie întreagă de tovarăși mai pigmei, din neamul florilor de stâncă, saxicole, și ingrediente rare prin păduri.

Păcat că în apropiere de Băile Herculane nu s'a putut împiedeca distrugerea cheilor dela Peciencica, împodobite cu cele mai rari plante mediterane și balcanice, formând o bogată grădină botanică naturală! Ar fi fost o demnă completare a Domugledului, a acestei grandioase rezervații de 900 de hectare!

țării avem la Borșa, în Pietrosul Mare, două văi alpine, scobite de ghețari, scutite de pășune, ferite de vânat. Aici sunt și urși și capre negre prin împărăția sălbaticilor piscuri, unde rotesc adesea vulturi imperiali. Vegetația e de tip nordic-alpin, bogat împestrită cu elemente endemice și est-carpatice-balcanice. Un ochiu de mare completează panorama acestui veritabil Parc Național.

Nu mai puțin măreață e și valea superioară a Bâlii din Munții Făgărașului, cu iezerul glacial oprit de o morenă diluvială.

Acum se va organiza și paza, pentru a feri vegetația de alterarea adâncă prin păscutul atât de intensiv.

Tot un peisaj alpin cuprinde și rezervația mare din sălbatecul Parâng, ce se organizează acum. Aici sunt impunătoare mărturiile glaciației diluviale. Dar cele mai însemnate comori sunt florile endemice: *Potentilla Haynaldiana*, *Silene Lerchenfeldiana* și altele.

Nu sunt încă terminate formalitățile de consti-

mare din Secuime e păzit de însăși natura locului, stânci prăpăstioase. Comunitatea de avere din Caransebeș a pus în vedere să ocrotească celebrele Cazane, cu floră extraordinară de bogată. Corongișul mic la Rodna e în paza comunelor.

Pădurea de molid «Cocora» din Bucegi e prima rezervație în țară de codru primitiv, neîngrijit de

Pădurea de teiu argintiu dela Niculițel în Dobrogea
Foto Klaštanski

tuire în monumente ale naturii, în conformitate cu noua lege, pentru o serie întreagă de rezervații, păzite de ani de zile. Voiu înșira pe cele mai interesante.

La Turda se păzesc sărăturile mici, cu interesantele lor plante speciale. Muntele Hăgimașul

Cheia Turzii Foto Klaštanski

pădurari, necurățit de mâna grijulie a nimănu. Copaci culcați de vânt și bătrânețe, licheni și alte criptogame, crescute din belșug, te umplu de înfiorare, când începi să străbați acest desiș sumbru.

O mică grădiniță la Casa Schiel e numai începutul rezervațiilor, care ne trebuie în Bucegi, spre apărarea multor medii speciale, plante rare, unice, de gura lacomă a miilor de oi! Valea Jepilor stă în fruntea tuturor.

Jos, la Sinaia, este o altă grădiniță, cu un mic zăvoiu de munte, sub buna îngrijire a Stației Zoologice.

Anume am lăsat aparte un grup de cinci rezervații, constituite prin râvna d-lui profesor Gulesleac în Bucovina, ca să le caracterizez în bloc. Ele au numai o întindere de șaptezeci de hectare, dar sunt de mare importanță în știința răspândirii plantelor, numită fitogeografie; căci în covorul vegetal din stepele și fânețele seculare cuprinse în rezerve se amestecă elemente pontice,

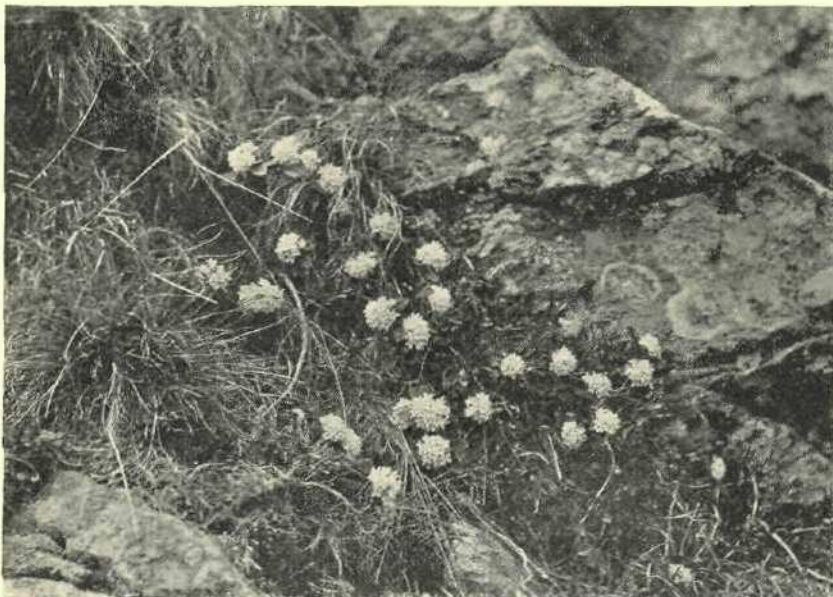
din Orient, cu cele general-europene, și specii podolice, din vechea vegetație diluvială. Am vizitat odinioară rezerva delat Pohorlăuți, județul Cernăuți,

un șir întreg de ani, și pentru care acum se fac formalitățile de constituire în rezervații legale.

În Delta Dunării se ocrotește pădurea Letea, din care o mică porțiune — adevărat miracol științific, cu plante rare, frasinii păroși, liane ca prin codrii tropicali —, va fi păstrată cu totul neatinsă.

Lângă Constanța, prin dunele nisipurilor sburătoare, care țin de stația zoologică a Universității din Iași, înființată de d-l profesor Borcia, se ocrotesc hectare întregi, spre bucuria mare a fitosociologilor, cari urmăresc aci continua schimbare a compoziției covorului de plante.

La Niculițel, în masivul păduros al Dobrogii de Nord, s'a constituit chiar prin lege, la 1927, o mică rezervă forestieră, din partea regelui-naturalist Ferdinand întâiul, cu colaborarea farmacistului colonel și botanist Grințescu. Tei argintii alcătuiesc aci pădurea, și părul oriental, cu frunze de măslin, e pomul important la acestor locuri.

Daphne blagayana din munții Cozia. Foto Stauss

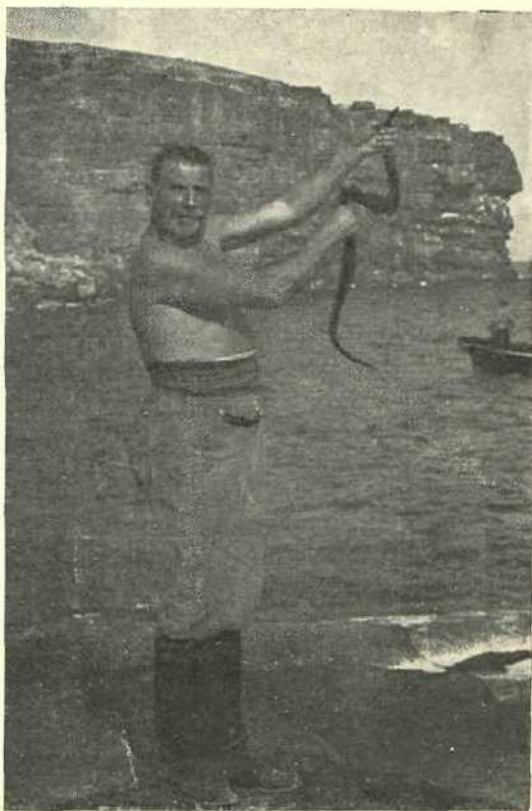
și am rămas uimit de caracterul special floristic al acestor câmpuri de învățătură, care oferă condiții naturale, nestânjenite, vegetației jur împrejur cosită, mutilată, adânc modificată de mâna omului. Așa sunt și fânațele delat Bosanci-Suceava. La Rogojești, în arinișul unui cetățean, se va păstra un mic arbust, de-apururi verde, *Evonymus nana*, așa de rar și în Moldova.

Dar Bucovina culturală are o durere mare. Un codru secular întins în spre Rarău, fusese destinat ca o rezervă forestieră națională, încă în timpul vechiului regim, asigurându-i-se această calitate și după Unire, prin hotărârea Ministerului Domeniilor. Acum se taie și se paște *Slătioara*, această adevărată pădure Bialoweză a României, lăsată pradă de marele «fond» bucovinean. Ar fi de interes obștesc să conservăm măcar aci un mic masiv de 500 de hectare!

Mai binevoitoare a fost administrația forestieră delat Gurghiu, pe Mureș, care a constituit rezervația Mociar, din stejărișul, excepțional de vechiu, cu mulți copaci de vârsta lui Matusalem: vreo trei până la cinci sute de ani.

Un singur stejar deosebit de venerabil a fost de altfel declarat și la Sibiu de monument al firii. Și acum îi vine rândul și vechiului gorun delat Tebea, sub care odihnește — pentru vecie — Avram Iancu, craiul munților. Și tot la fel gorunul multiseclar delat Mitropolia Blajului, un remarcabil monument și el.

Dar sunt și în Răsăritul țării o serie întreagă de terenuri puse sub interdicție de exploatare, de

Șarpe din Insula Șerpilor. Foto Borza

În sudul Dobrogii, la Capul Caliacra, pierdut

în azurul cerului mediteran și în mirajul mării, unde vin focle la popas, se ocrotesc zeci de hectare de bogată stepă, păduri de smochini, din bunăvoința autorităților locale.

În Bucovina fondul religiosar conservă bine unele tinoave.

Să vorbim în urmă de Basarabia, care a fost cea dintâi după Unire în împlinirea marilor porunci ale vremii, de a mai păstra pentru posteritate porțiuni de teren cu natura primitivă! În legătură cu reforma agrară s'au rezervat 27 de terenuri mai mici sau mai întinse — unele aproape de 200 de hectare — cu stepe vechi, păduri amestecate și urme preistorice, dintre care unele au isbutit să fie efectiv păzite. Se așteaptă acum ca directorul muzeului, d-l Lepși, să desăvârșească opera de prevedere a cuminților basarabeni, spre recunoștința mare a științei de pretutindeni.

S'a terminat lista rezervațiilor constituite, mai mult sau mai puțin consolidate.

În unele din aceste rezervații a și

început munca științifică metodică: observații asupra vieții vegetale și animale, măsurarea factorilor ecologici. Astfel se lucrează cu zor în re-

Stepă la Bolgrad în Basarabia (cu *Asperula tyraica*). Foto Klačterski

Gârlă cu plaur în Deltă. Foto Inst. Geogr. — Cluj

zervațiile pendinte de Grădina Botanică din Cluj.

Iar Excursia fitogeografică internațională a șasea, care s'a făcut în Iulie 1931 prin România, cu 23 de botaniști din 13 țări, a găsit în rezervațiile dela Capul Caliacra, Tulgheș, Cluj, Bucegi și aiurea neîntrecut de importante terene de studiu.

Dar este însemnat și catastiful terenurilor care țin de Stat, comune și particulari, care întrunesc în ele notele caracteristice ale monumentelor naturii: faună, floră și vegetație; formații geologice de un special interes științific, local sau general sau de interes estetic remarcabil.

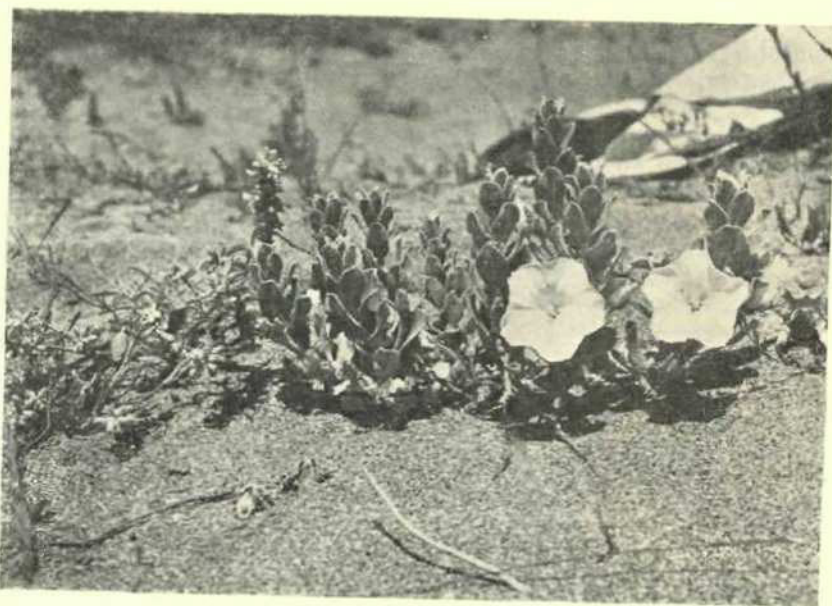
O serie întregă de specii de animale (păsări, mamifere, etc.), și plante (întâiu *Daphne Blagayana*) va fi curând pusă în mod special sub scutul legii de ocrotire.

În Ardeal Cheia Turzii merită să poarte titlul legal de monument atât pentru scenăria-i neîntrecut de impunătoare, cât și pentru o serie întreagă de plante rare adăpostite în acest mare refugiu.

Șesul Craiului sau Scărița dela Belioara pe Arieș, este și mai extraordinară din punct de vedere botanic. În Piatra Craiului la Brașov trebuie să ocrotim de asemenea efectiv plantele rare.

Lacul Sântana, porțiuni din Cheile Bicazului, mlaștina Mohoș și cea dela Retiu în Săcuime sunt iarăș importante. «Cetatea» dela Deva este în acelaș timp și monument istoric și un deal cu vegetație remarcabilă, termofilă.

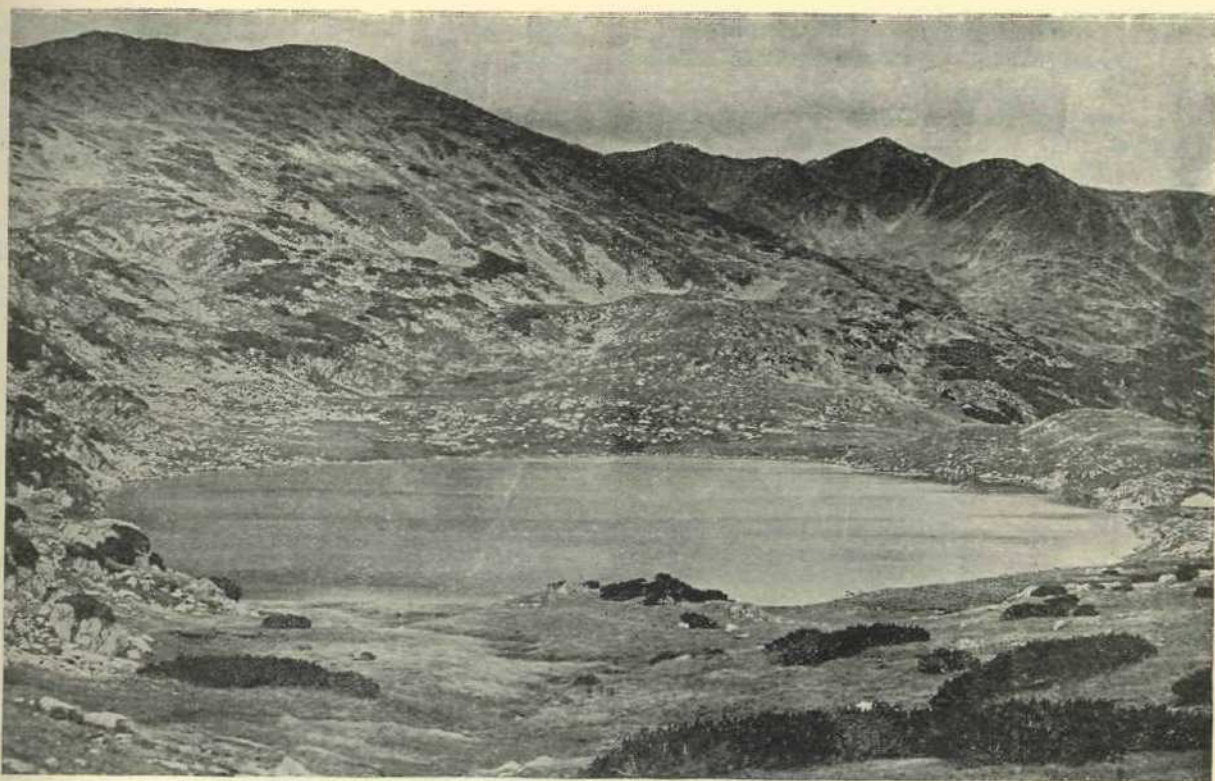

Convolvulus persicus dela Agigea. Foto Hueck

Răchitiș la Filipoiu în Baltă. Foto Hueck

Iezerul Zănoaga din viitorul Parc Național în Retezat. *Fotopress*

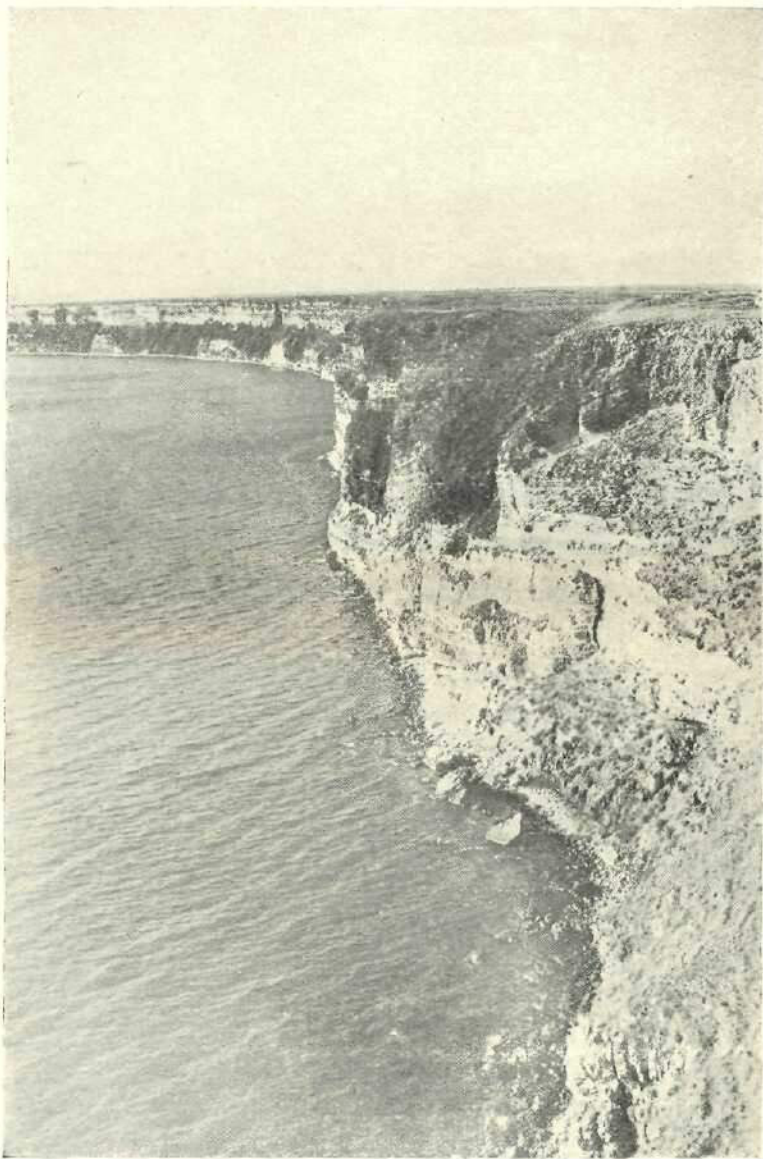
Iezerul Bucura din viitorul Parc Național în Retezat. *Fotopress*

Lângă stațiunea balneară Stâna de Vale în Munții Bihorului s'ar putea constitui un adevărat Yellowstone românesc din pădurile virgine ale împrejurimii, atât de bine conservate și până acum.

La Gura Văii în Oltenia, la Hanul Conachi în Moldova, la salțele dela Policiorii Buzăului, în

gestii dela oricine în privința aceasta sunt binevenite și se vor adresa Comisiei Monumentelor Naturii din Ministerul de Agricultură sau Biroului ei științific care funcționează la Grădina Botanică din Cluj.

Dar problema cea mai actuală, de care se ocupă

Capul Caliacra cu pădurea de smochini. Fotopress

Balta Dunării și în Deltă sunt atâtea comori de conservat! Pădurile dela Cumpăna Argeșului au fost și propuse spre păstrare, pe lângă multe altele, indicate de cei ce pot aprecia valoarea acestor lucruri.

Insula Șerpilor trebuie să stea în fruntea listei!

Ele sunt cercetate și studiate de specialiști, și rând pe rând vor fi constituite oficial, prin «Comisie», monumente ale naturii. Indicații și su-

Comisia, este crearea unui mare Parc Național, în proporții grandioase, în Munții Retezatului, județul Hunedoara. Se pare că natura însăși a predestinat acest masiv ca să devie marele nostru sanctuar, un imens loc de învățătură, de observații, de recreație pentru toți prietenii naturii.

Complexul de căldări alpine, iezere și piscuri, plaiuri și prăpăstii amețitoare, cuprinse între Stănișoara și Slăvei, Zănoaga, Groapa-Șesele, Vârful-

Păpușii, te copleșește prin măreția peisajului alpin. In zone late se succed formații tipice de vegetație, dela păduri de fag, molid, prin jepi, covor de flori și ierburi, la formații de rariști subnivale și la licheni, în vârf. Aci sunt plante de obârșie veche și zeci de forme noi speciale de Hieracii.

Tăcerea solemnă din înălțimile Retezatului e plăcut subliniată de murmurul șuvițelor de apă glacială. Vulturi, cerbi, căprioare și zeci de capre negre reprezintă fauna, alături de urși, lupi și râși. Dar câte găze mici, insecte, fluturi, deosebit de importanți pentru știință, se află numai pe aceste locuri!

A sosit timpul să ne gândim serios la ocrotirea tuturor acestor daruri, din marea împărăție a naturii, care va trebui să stăpânească suveran în Parcul Național al țării, din Retezat.

Apelăm la toți cei îndrăgostiți de aceste nestimate bunuri ale firii, ca să-și dea sprijinul puternic la înfăptuirea unei asemenea minuni!

AL. BORZA

Profesor universitar
Directorul
Grădinii Botanice din Cluj
Membru în Comisia Monumentelor Naturale

Stepa din Insula Șerpilor. Foto Hueck